

**A Költő, a Tanár,
az Ág meg a Virág** Horváth (EÖ) Tamás:
Babylon polgárai,
Magyar Napló Kiadó –
FOKUSZ Egyesület,
2015.

Horváth (EÖ) Tamás *Babylon polgárai* című regényének központi motívuma, hogy gimnazistának lenni nem könnyű, pláne nem a Kádár-korszak zűrzavaros birodalmában. A mű hőisének, Ág Jánosnak látszólag ugyanazok a késő tinédzser problémái, mint mindenki másnak. Például zavarja, hogy a barátnője, Bea nem akar lefeküdni vele (sőt, mással kezd el randevúzni). És persze azt sem igazán tudja, hogy mi akar lenni, ha „nagy” lesz, és így tovább. Mégis... ez a puhán (olykor erősebben) fojtogató, represszív atmoszféra más érzéseket is indukál az amúgy is zavarodott serdülő lelkekben – és főleg annak az Ág Jánosnak a lelkében, akinek, mint azt a regény egy pontján meglehetősen direkten, apja borgőzös (el)beszélésében olvashatjuk is, még a neve sem igazán a sajátja. A plasztikus metaforává érő 'ág' mint beszélő név a gyökértelenségre, a szilárd alapok hiányára utal, a fokozatosan kibontakozó, eleinte félmúltú család történetének megismerésével azonban mégis létrejön valamiféle rehabilitáció, hiszen az emlékezés lehetőségének termékeny táptalajába ültetik át fiatal főhősünket, hátha gyökeret ver valahol... De kezdjük az elejéről!

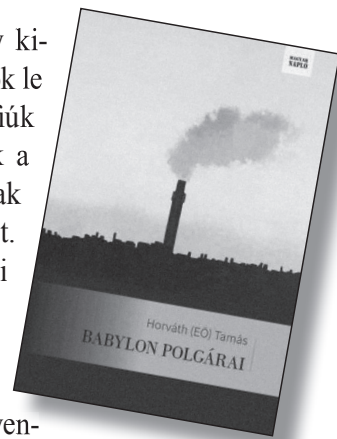
Ág Jánost egy nap Rados tanár úr felkéri, mondja el a Verset a Költőtől a Város 25 éves jubileumi ünnepségén. Ő először ugyan kitérne a feladat elől, de aztán – kisebb nyomásra – feltámad a becsvágya és valamiféle missziótudata, hogy az egykor tiltólistás verset elszavalja, és ezzel tegyen valamit. De mit is? Egy lépést az önmegvalósítás, a tehetség és a szabadság megnyilvánulásának irányába a szervilisség és az autoriter hozzáállás, sőt, talán az elnyomás ellenében? „És amelynek csúcán ő, Ág János feláll az új művelődési központ színpadára, és elmondja az ígéretet, amitől felnyílnak újra a tekintetek, magához tér a Város. Így volt elrendelve, és jól volt elrendelve. Üzent neki a Költő, neki mindenekelőtt, és ő most továbbadja ezt a sokaságnak. A szavak, a jelek régi-új értelmét, amely aztán elhozza a második alapítás idejét.” Talán...

Természetesen János hamar rájön, és számunkra is kiderül – csak hogy egy közhellyel éljünk –, hogy

ami megy nagyban, az megy kicsiben is. A szerepek és a lapok le vannak osztva, a KISZ-es fiúk jobban érvényesülnek, és ők a saját köreiből valaki másnak szánták azt a bizonyos Verset. Ezeknek a srácoknak a tervei és manipulatív játszmái apai ágon vannak bebetonozva a hatalomba. Ág János azonban nem hátrál meg, hiába vennék el tőle a szereplés lehetőségét, ő nem adja fel, küzd azért, hogy elmondhassa a Verset, hiába fenyegetik apja lelenc múltjának szégyenével vagy édesanyja horthysta apjának emlékével, hiába verik agyba-főbe, nem hagyja magát! A regény végére képessé válik arra, hogy meg tudja hozni a saját döntését arról: hova akar, és hova nem akar tartozni, ami összehasonlíthatatlanul több elhivatottságot és bátorságot követel, mint egónk hamis kielégülése. Mind ebben kétes szövetségeseinek barátnője, Virág Anna is segíti, aki mintha (majdnem) végig ellenszenvvel viseltetne hősünk irányában, azonban a regény végére valamiféle sorsközösségben ő lesz az, aki kinyitja a fiú szemét, és betekintést enged számára a hatalmi mechanizmusok fogaskerekeinek működésébe. Így a két szereplőt beszélő nevük (Ág, Virág) fogalmközi összetartozáson túl még ez a gesztus is egymáshoz fűzi.

A regény szövegét (virág)nyelvében áthatják a cenzúrák, utalások, a másról való beszéd, amely számunkra is egy átélhetőbb pozíciót biztosít a történet befogadásához – bármilyen paradoxus is hangzik mindez, hiszen a megértést sokszor egyedül az atmoszféra belélegzésének lehetősége szavatolja. A sokszor ismételt általános megnevezéseken, címkéken – vers, költő, város, tanár úr – keresztül vagy éppen azok ellenében kontúrozottabban artikulálódik az egyéniség törekvése, de az elnyomás kéréletlensége is, illetve mindez szerves összhangba hozható a szocializmus uniformizáló törekvéseivel, ahol az egyéniségre és az egyéni szabadságra vonatkozó döntéseket meghozni kegyetlen tornamutatvány, a múltat pedig szégyellni, tagadni, felejtetni, félni kell.

Formai szinten, az időnként megjelenő, a diktátúra mechanizmusát leképező prózai „soráthajlások” is ezt erősítik, amelyek bizonyos – szintaktikai – egységek összetartozását szabdalják szét, csakúgy, mint a szocializmus, amely a közösségekkel tette ugyanezt,

ha nem volt képes rendelkezni fölöttük: „Mire hazaért, Apa is otthon volt, s minden bevezetés nélkül lekevert neki egy irgalmatlan pofont. Majd azonnal még egyet, miután János ügyel-bajjal feltápászkodott. S közben szót sem szolt.” Ironikus módon itt a tartalmi relevancia is élő, hiszen a család egysége tűnik fel törékeny színben pofonon innen és túl is – a regény teljes hosszában.

Visszatérő motívum, hogy történelem és osztályfőnöki óra között szólanak meg az iskolában – sőt, azon kívül is – a rendszert kritizáló hangok. Rétegzett motívum ez, hiszen ugyanannyira érzékeltetheti múlt és jelen, illetve egyén és tömeg, s azok történetének viszonyát (az órák tárgyánál fogva), amennyire a szürkezőnás „közöttiség” kvázi biztonságos közegét, amikor még talán meg is lehet(ne) szólalni: „Hogy mennyire sokat jelentettek ezek a dolgok, jól mutatta az eset, amikor elindult a szóbeszéd az osztályban: Marton Tímea apja ávós volt. A fiúk neveztek meg a legkönyörtelenebbül a megtörténteket. Történelem és osztályfőnöki óra között, természetesen.”

Az E/3. személyű narráció erősen fokalizált, leginkább Ág János belső nézőpontja dominál, de olyan elbeszélői „befecskendezéssel”, ami sokszor ehhez hasonló részleteket hoz létre: „Maga sem tudta nagyon, bizonyos helyeken miért nem jött ki neki a lépés. Mintha valaki lenyúlt volna valamit. Mintha valakik lenyúltak volna mindent. A szavakat leginkább. [...] Persze. Szöveg akkor is, azután is létezett. Szövegek. Amelyekkel sebtében be lehetett takarni a hirtelen beálló kínos csöndek.” A maga nyomasztó mivoltának ellenére is észre kell vennünk itt az irodalomelméleti átkacsintást Barthes „mű és szöveg”-fogalmára: „[...] a Szöveg a jelölt vég nélküli elhalasztódását végzi: a Szöveg késleltető; tere a jelölőé. A jelöltöt nem szabad »a jelentés első pillanatának«, a jelentés előszobájának tekintenünk, hanem inkább annak utóhatásának. Ugyanígy, a jelöltő vég nélkülisége sem valamilyen kimondhatatlanságra utal (egy megnevezhetetlen jelöltre), hanem a játékra.” Bár – mint látjuk – a francia irodalomtudósnál egy sokkal örömtelibb, játékosabb, vég nélkül elhalasztó-

Csendélet pávával (1984)

dó jelölő a szöveg, itt pedig valamit vég nélkül elfed, betakar és betemet, és csak a fullasztó, kiélhetetlen dühe marad meg annak, aki nem képes betagozódni a rendszerbe.

Tematikailag is ide kapcsolódnak azok a másodlagos közbeékelések, amelyek fokalizációjukat, perspektívájukat tekintve zavarosabbak, mert nem elsődlegesen tartoznak Ág Jánoshoz, nem őt követik, ugyanakkor a metaforikus prózaszervezés jegyében megvilágítóak a regény egyes elemeit tekintve – például a puha diktatúrát és annak visszasságait tárgyaló leírások. Illetve ebbe a halmazba tartoznak a Költőről és a Politikusról szóló részek, amelyek a gondolati párhuzamokon túl úgy válnak relevánssá a cselekmény szintjén is, hogy egyrészt mindkét alak a Városból származik, másrészt a regény végén ők is hazalátogatnak a jubileumi ünnepségre.

A metaforikus cím, a *Babylon polgárai* is valahogy az általános, a regényen végighúzódó virágnyelvi meg nem értést teszi transzparenssé, és egyfajta alfa és omega záróköként polgárai önmagukba fordulását jelöli, mert a bibliai időkhöz képest ez a kor és ez a regény már inkább az egymást érteni NEM akarás, vagy sokkal inkább nem merés regénye – és ezt a büntetést megint csak az ember szabta ki saját sorsára és saját nyelvére.

Varga Viktor